

ДО ДИСКУСІЇ ПРО ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ МУНІЦИПАЛЬНИХ ОРГАНІВ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ

**Топчій Юрій Михайлович - начальник відділу протидії організованим
формам злочинності у сфері економіки Управління захисту економіки в Одеській
області ДЗЕ Національної поліції України**

В статті досліджені перспективи створення муніципальних органів охорони правопорядка. Определены состояние изучения муніципальних правоохоронительных органов в отечественной и зарубежной правовой науке, определены предпосылки формирования и становления отечественных муніципальних правоохоронительных институтов в качестве исполнительных органов местного самоуправления.

Проведен анализ развития и становления органов местного полицирования в современной Украине, уровень законотворческой деятельности в этом направлении.

Исследовано существующую практику органов местного самоуправления в Украине по созданию муніципальних институтов охорони правопорядка. Выяснено, распространенные формы решения правоохоронительных задач органами местного самоуправления.

Сделан вывод, что образование муніципальних органов охорони правопорядка требует решения целого комплекса теоретико-правовых и организационно-правовых проблем.

Ключевые слова. Правопорядок, охрана правопорядка, полиция, местное самоуправление, муниципальная полиция, муниципальная стража, коммунальное полицирование.

The article deals with the prospects for the creation of municipal policing bodies. The study of municipal law-enforcement bodies in the domestic and foreign legal sciences has been analyzed. There has been determined the preconditions for formation of domestic municipal policing structures as executive bodies of local self-government.

The development and formation of local police in modern Ukraine has been analyzed along with the lawmaking level in this field.

The existing practice of Ukrainian municipalities of creation of local policing agencies has been researched. The most common forms of solution of law enforcement tasks by local self-government bodies have been elucidated: structural units of executive bodies of local self-government; communal institutions not included in the system of executive bodies of local councils; communal companies with security functions; involvement of civil society organizations to the permanent law enforcement activities; involvement of the National Police on a contractual basis.

It has been concluded that the formation of municipal law enforcement agencies requires the solution of a range of theoretical, legal and organizational problems: a comprehensive scientific analysis of the legal status of municipal policing agencies, the formation of the legal foundations for their organization, the development of a mechanism for the transition to decentralized policing forms; adoption of a law defining the organizational framework and the procedure for the municipal law enforcement agencies; development of the concept for a comprehensive solution of legal, organizational, financial and other issues related to the transfer of some police functions to municipalities.

Keywords. law, policing, local government, municipal police, municipal guard, community policing.

Articolul studiază perspectivele de creare a poliției comunitare. A fost cercetat stadiul de dezvoltare a realizării mecanismului de asigurare a ordinii de drept în știința juridică autohtonă și internațională; au fost identificate premisele pentru formarea poliției comunitare în calitate de organe executive ale autoguvernării locale. Analiza de dezvoltare și formare a poliției comunitare în Ucraina modernă, nivelul de activitate legislativă în această direcție. A fost cercetată practica existentă a administrațiilor publice locale din Ucraina de a crea organe de poliție comunitară. Au fost constatate cele mai reușite forme de soluționare a provocărilor locale de poliția comunitară. În concluzie, rezidă că formarea poliției comunitare necesită soluționarea unui întreg complex de probleme teoretice, juridice și organizaționale.

Cuvinte cheie. Legea și ordinea, organele de drept, poliția, administrația locală, poliția municipală, garda municipală, poliția comunitară.

Вступ. На сьогодні у середовищі правників, що практикують у різних галузях права, а особливо серед поліцейстів, активно обговорюється і відстоюється ідея формування муніципальних органів правопорядку – муніципальної поліції, муніципальної варти тощо. При цьому ця проблематика в науковому середовищі носить досить гострий дискусійний характер. Прихильники цієї ідеї реформування органів поліціювання вказують на необхідність створення муніципального правоохоронного інституту, що дозволить, на їх погляд, задовольнити потреби в забезпеченні охорони громадського порядку у межах територій сільських, селищних та міських громад. Опоненти зазначеної ідеї відстоюють протилежну точку зору, науково аргументуючи її посиленнями на те, що однією з головних проблем організації охорони громадського порядку органами місцевого самоврядування є відсутність чітко розмежованих повноважень у питаннях охорони правопорядку між загальнодержавним та муніципальним рівнями влади.

Ступінь наукової розробленості проблеми у правовій літературі. Питання діяльності охорони громадського порядку на місцевому рівні, у різний час у своїх працях висвітлювали М.О. Баймуратов, О.М. Бандурка, О.В. Батанов, В.О. Басс, В.М. Бесчастний, І.І. Бодрова, Ю.О. Волошин, М.М. Воронов, Т.І. Гудзь, Л.М. Доля, Ю.О. Дрозд, В.Б. Дубовик, В.О. Заросило, І.В. Зозуля, А.І. Камінський, Н.В. Камінська, Н.В. Капітонова, Я.М. Когут, Ю.М. Коломієць, О.П. Костюшко, В.В. Кравченко, А.Ю. Люлюк, Ю.С. Назар, В.А. Орлов, С.В. Павленко, М.Я. Петренко, А.М. Подоляка, А.С. Поклонський, О.С. Проневич, А.В. Сер-

геев, К.В. Сесемко, В.Ю. Холявкіна та інші. Серед зарубіжних дослідників, проблемам місцевого поліціювання присвятили свої наукові дослідження С.А. Авак'ян, О.І. Алексеев, А.В. Волинцева, В.М. Волохов, І.В. Гончаров, В.В. Гордієнко, Д.О. Ежевский, А.Р. Кірсанов, С.Д. Князев, Л.М. Колодкин, А.М. Кононов, В.В. Кушнар'ов, В.В. Міхольская, Р.М. Мулукаєв, В.С. Обідін, Ю.І. Осіпов, К.Ю. Павлов, О.О. Солдатов, Ю.Н. Сосновская, А.В. Сумін, Є.Г. Чуткін, О.В. Шмалім, Є.Ю. Шихов та інші.

У працях вищевказаних науковців досліджувались історико-теоретичні аспекти становлення місцевої (муніципальної) міліції/поліції, зосереджувалась увага на загальних аспектах правоохоронної функції місцевого самоврядування або здійсненні охорони громадського порядку за допомогою діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку, народних дружин, профілактичної та юрисдикційної роботи комісій місцевого самоврядування, тощо. Це свідчить про досить високий ступінь наукової розробки проблеми інститутів муніципального поліціювання, а також пов'язаних правових та організаційних питань.

Мета дослідження. Дослідити вітчизняний досвід організації та діяльності органів місцевого самоврядування зі створення муніципальних інститутів охорони правопорядку, а також здійснити визначення організаційно-правових передумов їхнього формування та діяльності.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на домінуючу світову практику вирішення правоохоронних питань місцевого значення за допомогою муніципальних правоохоронних утворень, в Україні, з огляду на низку по-

чергових кардинально різних програм реформування системи правоохоронних органів, спроби реалізації яких спостерігається впродовж більш як чверті століття, не вдається планово та поступально впровадити обґрунтовані наукові ідеї створення стабільного та глибоко інституціолізованого органу муніципального поліціювання.

Наукові джерела муніципальним органам, що здійснюють правоохоронні функції, присвоюють різні найменування.

Так, А.І. Камінський розрізняє такі поняття як «місцева міліція (місцевого самоврядування)» і «місцевобюджетна міліція (в системі МВС)» [1]. О.М. Бандурка [2], В.О. Басс [3], О.М. Волуйко [4]. Т.І. Гудзь [5], М.В. Лошицький [6], С.В. Петков [7] А.С. Поклонський [8] та інші у своїх дослідженнях використовують поняття «місцева міліція». В.Б. Дубовик [9], Н.В. Капітонова [10], О.С. Проневич [11] та інші застосовують до муніципальних правоохоронних інститутів найменування «муніципальна поліція». Здійснені також ґрунтовні дослідження, в яких фігурують поняття «муніципальна дружина» [12], «комунальна поліція» [13], «муніципальна варта» [14] та інші. При цьому одні автори, не лише по-різному формулюють дефінітивні визначення досліджуваних правоохоронних інститутів, а й у іншому обсязі та за різними критеріями обґрунтовують нетотожність усіх перелічених понять, а інші викладають аргументовані точки зору про наявність спільних ознак та їхню тотожність.

Загалом, підтримуючи думку про необхідність створення відповідних правоохоронних органів, більшість учених відзначає, що муніципальні формування в якості самостійної структури охорони громадського порядку, що входить у систему виконавчих органів місцевого самоврядування, зможуть здійснювати свою діяльність відокремлено від системи органів поліції. Покладаючи на муніципальні органи функції з охорони громадського порядку, на думку дослідників, можна буде вирішити одну з важливих проблем, що потребують вирішення: «позбавлення органів поліції від деяких невластивих їй функцій», що дозволить «зосередити основні сили і засоби

поліції ... перш за все на боротьбі зі злочинністю», а також дозволить органам місцевого самоврядування «на практиці реалізувати конституційне право на охорону громадського порядку» [15].

В.А. Орлов у своїх роботах науково обґрунтовує, що муніципальні органи охорони громадського порядку є вагомим інструментом і дієвим засобом, за допомогою якого органи місцевого самоврядування можуть реально і самостійно вирішувати покладені на них завдання охорони правопорядку на своїх територіях, а їх створення дозволить сформувати в Україні принципово нову систему організації охорони громадського порядку, засновану на поєднанні елементів централізації і децентралізації, що буде сприяти розвитку місцевого самоврядування та зміцнення правопорядку в країні в цілому [16].

На думку окремих представників Національної поліції України та апарату Міністерства внутрішніх справ України, концепція створення муніципальних правоохоронних утворень повинна являти собою поетапний процес трансформування підрозділів поліції в органи охорони громадського порядку місцевого самоврядування. В її основу має бути закладено принцип послідовної передачі функцій і організаційного відокремлення місцевих органів охорони громадського порядку і принцип спадковості в організації цієї діяльності органами місцевого самоврядування, які створюватимуть муніципальні правоохоронні формування [17].

У цей же час серед поліцейстів Російської Федерації, не дивлячись на загальну підтримку ідеї створення муніципальних органів правопорядку, превалює позиція про доцільність залишити функції науково-методичного забезпечення їхньої діяльності, визначення мінімального обсягу прав, норм матеріального становища і соціального забезпечення співробітників, контролю в питаннях дотримання законності в період несення служби за міністерством внутрішніх справ [18; 19; 20].

Тривалі спроби вітчизняного законодавця врегулювати діяльність суб'єктів комунального поліціювання привели до численних законопроектів, прийняття яких вирішило б

окремі питання правового регулювання створення та діяльності муніципальних інститутів охорони правопорядку. Уперше відповідний проект закону «Про міліцію місцевого самоврядування» було внесено до Верховної ради України 19.06.2001. Автори законопроекту закріпили у ньому поняття «міліція місцевого самоврядування», визначивши її як озброєний виконавчий орган представницького органу місцевого самоврядування, який утримується за рахунок коштів місцевого бюджету і створюється у відповідності із Законом для забезпечення охорони прав і свобод громадян та громадського порядку на території села, селища, міста [21]. У 2002 році було зареєстровано альтернативний проект закону «Про міліцію місцевого самоврядування» [22]. У подальшому законотворча діяльність у напрямку регулювання муніципальних правоохоронних інститутів здійснювалась через проект Закону України «Про місцеву поліцію» від 13.03.2009 [23]; проект Закону України «Про Варту» від 28.02.2014, згідно з яким «муніципальна варта» – це орган у системі місцевого самоврядування, що створюється в порядку, визначеному цим Законом, з метою забезпечення на території, що перебуває під юрисдикцією відповідної ради, охорони громадського порядку, законності, прав, свобод і законних інтересів громадян та утримується за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету [24]; проект Закону України «Про муніципальну поліцію» від 10.07.2014, у якому вперше у законотворчій діяльності застосовано категорію «муніципальна поліція» – озброєний орган місцевого самоврядування, який створюється сільською, селищною, міською радою з метою захисту життя, здоров'я, прав і свобод членів відповідної громади, їх власності, природного середовища, інтересів громади від протиправних посягань [25]; проект Закону України «Про поліцію місцевого самоврядування (муніципальну поліцію)» від 11.02.2015, у якому застосовуються категорії «поліція місцевого самоврядування» та «муніципальна поліція» як синонімічні, та пояснюються як спеціальний правоохоронний орган у системі місцевого самоврядування, що створюється міською (міста загальнодержав-

ного, обласного значення), районною радою, радою об'єднаної територіальної громади у порядку визначеному даним законопроектом з метою виконання повноважень місцевого самоврядування щодо забезпечення на території, що перебуває під юрисдикцією відповідної ради, законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян та утримується за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету [26]; врешті проект Закону України «Про муніципальну варту» від 18.05.2015 [27].

Зазначені законопроекти істотно різняться нормами направлені на правове регулювання муніципальних органів охорони правопорядку, однак спостерігається однаковість у підходах до їхнього організаційного підпорядкування, а саме – виведення із структури Національної поліції України та підпорядкування органам місцевого самоврядування.

Таким чином, низка законопроектів підкріплена великою кількістю наукових досліджень є стійким правовим базисом створення муніципальних органів охорони правопорядку, їхньої організаційної побудови та відповідного правового регулювання.

Поява нового інституту в системі органів публічної влади висуває перед законодавцем проблему з'ясування соціального призначення, змісту, а також цілей і завдань, покладених на них.

Конституційна характеристика процесу здійснення охорони громадського порядку органами місцевого самоврядування не знаходить свого відображення у Конституції України. Право місцевого самоврядування на створення місцевої міліції/поліції із Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» виключено. Скупі правоохоронні повноваження місцевого самоврядування, що збережено в законі, обмежуються виключно заслуховуванням інформації керівників правоохоронних органів та здійсненням контролю за забезпеченням громадського порядку під час проведення масових заходів [28]. При цьому ст.15 Закону України «Про Національну поліцію» передбачає безпосередню підпорядкованість територіальних органів

поліції МВС України [29]. Ускладнює ситуацію відсутність чіткої концепції щодо форми державного контролю за муніципальними органами щодо охорони громадського порядку.

Такий обсяг нормативної бази звичайно ж не в стані забезпечити функціонування ефективного механізму муніципальної охорони правопорядку, який в ідеалі повинен опиратись на поліцейські завдання не лише загального забезпечення правопорядку, а й виконання всіх неспецифічних поліцейських функцій, здійсненні різноманітних профілактичних заходів під час патрулювання, налагодженні комунікації з населенням громади, проведенні профілактичної роботи серед молоді та потенційних правопорушників, осіб, які звільнилися з місць позбавлення волі, нагляд за дотриманням правил благоустрою, регулювання дорожнього руху тощо.

Аналіз існуючої муніципальної правоохоронної практики показав, що в Україні є досвід створення і функціонування муніципальних правоохоронних утворень, які досить успішно справляються з функціями поліціювання. При цьому органи місцевого самоврядування при створенні правоохоронних інститутів займаються, швидше, пошуком правових форм вирішення проблеми, ніж безпосереднім правозастосуванням.

Одним з перших міст, де було утворено муніципальний орган, діяльність якого була б спрямована на забезпечення громадського порядку та громадської безпеки на місцевому рівні, є Львів, де у 1991 р. було утворено підрозділ муніципальної дружини, завданням якого була охорона об'єктів комунальної власності, об'єктів будівництва тощо. У 1996 р. виконавчий комітет Хмельницької міської ради створив міську дружину – муніципальну поліцію охорони громадського порядку [10, с.82]

Ця ідея знайшла підтримку в Міністерстві внутрішніх справ України, яке ініціювало прийняття Кабінетом Міністрів України Концепції розвитку системи Міністерства внутрішніх справ, яка передбачала проведення експерименту зі створення підрозділів міліції для охорони громадського порядку з підпорядкуванням їх місцевим органам виконавчої

влади та ГУМВС – УМВС у м. Київ і м. Харків [30]. На виконання цієї Концепції в листопаді 1996 р. Харківською міською радою було створено спеціальний підрозділ патрульно-постової служби міліції та батальйон кінної міліції для патрулювання окремих важкодоступних території міста [31]. У рамках становлення місцевої міліції 22.01.2001 Президентом України було видано Указ №29/2001 «Про утворення місцевої міліції» [32].

4.03.2004 було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо місцевої міліції», який вніс відповідні зміни у Бюджетний кодекс України, Закони України «Про міліцію» та «Про місцеве самоврядування в Україні». Згідно зі змінами до Закону України «Про міліцію», він був доповнений статтею 7-1 «Місцева міліція», де зазначалося: «Місцева міліція утворюється за рішенням органів місцевого самоврядування на підставі подання місцевих державних адміністрацій та виконавчих органів рад, погодженого з Міністерством внутрішніх справ України [33], що повинно було започаткувати процес активного створення органів місцевої міліції за рахунок місцевих бюджетів. Однак, законами про Державний бюджет України у період 2005-2008 років дію цього Закону було призупинено. 22.05.2008 дії спеціальних законів законами про Державний бюджет України було визнано неконституційним рішенням Конституційного Суду України, що давало надії на відновлення процесу створення місцевої міліції. Проте 3.06.2008 Верховна Рада України припинила дію Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо місцевої міліції» 4.03.2004, що започаткувало згортання процесу створення місцевої міліції, це підтверджується низкою рішень органів публічної влади – Постанова КМУ від 17.09.2008 №836, якою було скасовано Положення про місцеву міліцію 2004 р. [34], Указ Президента України від 10.10.2008 №916/2008 про скасування указу Президента України «Про утворення місцевої міліції» від 22.01.2001 [35], врешті – скасування у 2010 році норми Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» про право органів місцевого самоврядування утворювати мілі-

цію, яка утримується за рахунок коштів відповідного місцевого бюджету.

Зважаючи на такий стан речей, органи місцевого самоврядування стали самостійно та різними шляхами вирішувати потребу в правоохоронних органах, найбільш наближених до проблем територіальних громад:

1. Створення структурних підрозділів виконавчих органів місцевого самоврядування (відділів, управлінь, департаментів) – Львів, Луцьк, Мукачево, Одеса, Тернопіль, Ужгород та інші.

2. Створення комунальних установ, які не входять в систему виконавчих органів місцевих рад, – Бар, Одеса та інші.

3. Створення комунальних підприємств з охоронними функціями: Біла Церква, Борзна, Борислав, Вінниця, Івано-Франківськ, Дніпро, Дрогобич, Дружківка, Золотоноша, Кременчук, Могилів Подільський, Нікополь, Новомосковськ, Одеса, Павлоград, Суми, Тетіїв, Харків Чернігів та інші.

4. Залучення до постійної правоохоронної діяльності громадських формувань по охороні правопорядку – Дніпро, Горішні Плавні, Ірпінь, Київ, Кузнецовськ, Суми, Чернігів та інші.

5. Залучення підрозділів Національної поліції на договірних засадах – Бердянськ, Вінogradів, Житомир, Сокиряни та інші [36].

Окремі органи місцевого самоврядування вирішили застосувати змішані форми організації вирішення місцевих правоохоронних завдань, використавши різні організаційно-правові форми муніципальних правоохоронних утворень – Дніпро, Львів, Одеса, Суми та інші.

Суттєвими перешкодами на шляху до формування муніципальних органів охорони правопорядку служать такі обставини.

1. Відсутність відповідної законодавчої бази – поки не прийнятий закон, направлений на регулювання муніципальних правоохоронних утворень, та не внесено зміни щодо правоохоронних повноважень місцевого самоврядування, охорона громадського порядку не входить у сферу повноважень місцевого самоврядування.

2. Соціально-економічні проблеми – створення муніципальних інститутів поліціювання обумовлює необхідність закріплення за органами місцевого самоврядування додаткових джерел фінансових надходжень, збільшення частки місцевих податків і зборів.

3. Організаційно-управлінські проблеми. У такій ситуації стає очевидним, що для реалізації права органів місцевого самоврядування на самостійне здійснення охорони правопорядку потрібні додаткові організаційно-управлінські рішення з конструювання системи взаємодії муніципальних правоохоронних інститутів з органами дізнання та слідства.

Висновок. Створення муніципальних органів охорони правопорядку вимагає вирішення цілого комплексу теоретико-правових та організаційно-правових проблем. Перш за все, слід здійснити всесторонній та глибокий науковий аналіз майбутньої моделі правового статусу муніципальних органів охорони правопорядку, сформувавши правові основи їх організації, розробити механізм переходу до децентралізованих форм охорони громадського порядку. По-друге, слід забезпечити прийняття закону, що визначає організаційні основи та порядок діяльності муніципальних органів охорони правопорядку. По-третє, розробити концепцію, яка передбачає комплексне вирішення правових, організаційних, фінансових та інших питань, що відносяться до проблеми передачі обмежених поліцейських функцій органам місцевого самоврядування.

Література

1. Камінський, А.І. Становлення місцевої міліції в умовах реформування органів внутрішніх справ України: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2008. 18 с.
2. Бандурка, О.М. Теорія і практика управління органами внутрішніх справ України : монографія - Х.: НУВС МВС. України, 2004. - 780 с.
3. Басс, В.О. Організаційно-правові засади створення місцевої міліції в Україні: порівняльний аналіз з діяльністю муніципальної поліції зарубіжних країн: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2010. 18 с.

4. Волуйко, О.М. Адміністративно-правові засади діяльності муніципальної міліції в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпропетровськ, 2015. 224 с.
5. Гудзь, Т.І. Досвід організації та діяльності місцевої міліції (муніципальної поліції) в Україні // Вісник Харківського національного ун-ту ім. В.Н. Каразіна. 2013. №14. С.222-225.
6. Лошицький, М.В. Адміністративно-правові відносини в сфері охорони громадського порядку : дис... канд. юрид. наук: 12.00.07. К., 2002. 181 с.
7. Петков, С.В. Громадський порядок: місце й роль місцевої міліції в протидії проступкам проти громадського порядку // Право та державне управління. 2010. №1. С.44-55.
8. Поклонський, А.С. Адміністративно-правові основи утворення місцевої міліції в Україні : дис... канд. наук: 12.00.07. К., 2008. 181 с.
9. Дубовик, В.Б. Муніципальні форми та механізми забезпечення охорони права в Україні: проблеми теорії та практики: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.02. Маріуполь, 2013. 20 с.
10. Капітонова, Н.В. Муніципальна поліція в структурі органів публічної влади: теоретико-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. К., 2017. 236 с.
11. Проневич, О.С. Організаційно-правові засади діяльності поліції (міліції) Німеччини, Польщі та України: порівняльно-правовий аналіз: монографія. Харків, 2011. 509 с.
12. Волуйко, О.М. Адміністративно-правовий статус працівників муніципальної міліції в Україні: проблеми становлення // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. 2015. Випуск 1. Том 2. С.171-176.
13. Проневич, О. С. Діяльність муніципальної (місцевої) поліції\міліції в європейських державах: деякі теоретичні та організаційно-правові аспекти // Право і суспільство. 2009. №4. С.3-11.
14. Білорусов, С.Г., Шкарапата, Я.Є. Правові засади формування та практика створення поліції місцевого самоврядування // Юридичний бюлетень: науковий журнал. Одеса: ОДУВС, 2016. Вип. 3(3). С.85-94.
15. Гончаров І.В. Федеральная полиция и муниципальная милиция: проблемы и перспективы // Труды Академии управления МВД России. М., 2008. №4(8). С.8-14.
16. Орлов В.А. Конституційні засади формування та діяльності муніципальної міліції (поліції): порівняльно-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.02. Х., 2017. 237 с.
17. Костюшко, О.П. Правові та суспільно-політичні передумови створення муніципальної (місцевої) поліції в Україні // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2017. №1. С.54-64
18. Павлов, К.Ю. Конституционно-правовой статус муниципальной милиции (полиции): проблемы теории, практики и перспективы: дис. ... канд. юрид. наук. СПб., 2005. 181 с.
19. Попов, А.Н. Деятельность органов местного самоуправления по обеспечению охраны общественного порядка: монография. Тамбов, 2005. 124 с.
20. Шихов, Е.Ю. Организация местной (муниципальной) милиции в системе самоуправления (по материалам г. Москвы): дис. ...канд. юрид. наук. М., 1995. 182 с.
21. Проект Закону України «Про міліцію місцевого самоврядування». URL : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=13442&pf35401=2517>
22. Проект Закону України «Про міліцію місцевого самоврядування». URL : http://kievrus.kiev.ua/?page_id=284
23. Проект Закон України Про місцеву поліцію : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF38N00A.html
24. Проект Закон України «Про Варту». URL : w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=4327&skl=8
25. Проект Закону України «Про муніципальну поліцію». URL : w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51694
26. Проект Закону України «Про поліцію місцевого самоврядування (муніципальну поліцію)». URL : <http://2.auc.org.ua/webform/projekt-zakonu-ukraini-pro-politsiyu-mistsevogo-samovryaduvannya-munitsipalnu-politsiyu-11022>

27. Проект Закону України «Про муніципальну варту». URL : w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55192

28. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/280/97-вр>

29. Про Національну поліцію : Закон України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19>

30. Про Концепцію розвитку системи Міністерства внутрішніх справ : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.04.1996 №456. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=456-96-%EF>

31. Про створення комунального підприємства «Муніципальна охорона» : Рішення Харківської міської ради від 25.11.2009 №268/09. URL: <http://www.city.kharkov.ua/uk/document/pro-stvorenniya-komunalnogo-pidpriyemstva-munitsipalnaohorona-40264>

32. Про утворення місцевої міліції : Указ Президента України №29/2001 від 22.01.2001. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/29/2001>

33. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо місцевої міліції: Закон України від 04.03.2004 №1577-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1577-15>

34. Про визнання такою, що втратила чинність, постанови Кабінету Міністрів України від 10 серпня 2004 р. №1013: постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.2008 №836 // Офіційний вісник України. 2008. №71. Ст.2389.

35. Про визнання таким, що втратив чинність, Указу Президента України від 22 січня 2001 р. №29 : Указ Президента України від 10.10.2008 №916/2008 // Офіційний вісник України. 2008. №78. Ст.2603.

36. Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. URL: <https://usr.minjust.gov.ua/ua/freesearch>